

Tal av generaldirektör Dan Eliasson vid 2019 års Rikskonferens i Sälen

/Det talade ordet gäller/

Ers Majestät,
Ers Kungliga Höghet,
kolleger och vänner,

Det är nu i en tredje egenskap jag deltar och talar här på Folk och försvar. 2006 talade jag här som statssekreterare i Justitiedepartementet. 2016 och 2017 talade jag som Rikspolischef och nu har jag fått förtroendet att leda MSB vilket ger mig möjlighet att stå här igen. De olika rollerna ger olika perspektiv.

Som statssekreterare pratade jag om stora satsningar på rättsväsendet. Från yttre säkerhet till inre säkerhet. Ungefär tre miljarder fördes från försvaret till i huvudsak rättsväsendet. Jag pratade om buggning och preventiva tvångsmedel. Den minnesgoda kommer ihåg att jag pratade om att vi alla måste hjälpa till och vittna mot den organiserade brottsligheten och att vi alla har ett ansvar.

Som Rikspolischef talade jag om kampen mot terrorism och arbetet mot gängskjutningarna i utsatta områden. Mitt budskap var klart; alla måste hjälpa till om trenden i utanförskapsområdena ska brytas.

Som chef för MSB är perspektiven bredare än rättsväsendet. Här är det gemensamma ansvarstagandet ännu viktigare!

När jag nu efter snart ett år som chef för MSB summerar intrycken kan jag konstatera att Sverige kanske aldrig har varit så sårbart som vårt land är just nu.

Betyder det att vi är nära avgrunden? Inte alls!

Tvärtom, vi har en grundläggande god förmåga. Mycket fungerar ju bra i vårt samhälle, och vi samarbetar brett, systematiskt och målmedvetet framåt för att steg för steg öka samhällets säkerhet.

På vilka grunder påstår jag då att vårt land är sårbart?

Jo, i grunden handlar det om att samhällsutvecklingen och omvärlden förändras i allt snabbare takt.

Vi kommer alltid behöva göra mera eftersom snabba omvärldsförändringar ställer nya krav på nya åtgärder där nya sårbarheter upptäcks.

Exempelvis:

Globaliseringen innebär att vi blir allt mer sammanlänkade. Händelser långt borta kan få direkt påverkan här och vice versa. Våra ekonomier, vår energiförsörjning, våra finansiella system är sammanflätade. Men det kanske tydligaste exemplet är den pågående flyktingkrisen i världen; inbördeskrig långt borta påverkar vårt samhälle. Det här är inte några nyheter för er i salen.

Inte heller är det en nyhet att urbaniseringen sker med hög hastighet. Allt större städer växer fram, större koncentration av människor med alla risker det innebär och samtidigt en glesbygd där statens och samhällets förmåga att stödja blir allt svagare. Klimatfrågorna pratar vi allt oftare om. Sommarens bränder förskräcker.

Inte heller det förändrade säkerhetsläget är någon nyhet. Alla som följt vår granne i öster kan se hur aggressiviteten har ökat under de senare decennierna. Georgien, Krim och Ukraina är obehagliga påminnelser om att den eviga freden inte är här.

Däremot är jag inte säker på att alla inser hur sårbara digitaliseringen gör oss.

Sverige är ett land med höga digitaliseringsambitioner när det gäller att effektivisera verksamhet och att erbjuda nya tjänster. Politik, marknad, lust och nyfikenhet driver på denna utveckling. Tyvärr utvecklas inte säkerhetsambitioner i samma takt. Det viktiga systematiska informationssäkerhetsarbetet släpar efter. Gapet mellan takten i digitaliseringsarbetet och säkerhetsarbetet ökar hela tiden.

Detta gap kommer att fortsätta öka - om inte kraftfulla åtgärder vidtas på alla områden - i offentlig sektor såväl som i privat sektor. Det behövs både system och ökat säkerhetsmedvetande, bättre Cyberhygien, på alla nivåer.

Internet of things, 5G och artificiell intelligens kommer att ställa oss inför nya omfattande utmaningar - och fantastiska möjligheter om vi klarar säkerheten.

I detta sammanhang vill jag nämna den avsiktsförklaring som Försvarmakten, SÄPO, MSB och FRA nyligen har gjort för att fördjupa samarbetet när det gäller cybersäkerhet. Några av frågorna gäller att synka vårt arbete bättre, att jobba gemensamt med utvecklingsfrågor och att säkra ett bra samarbete med näringslivet.

Tanken är att vi ska försöka agera mer samlat till gagn för cybersäkerheten i Sverige. Att vi i praktiken jobbar tillsammans, så att vi inte behöver ge oss i lag med omfattande nya omorganisationer. Jag har en del erfarenhet av hur slitsamt det kan vara...

En arbetsgrupp jobbar redan och vi myndighetschefer har för avsikt att ge en lägesrapport till regeringen under sen vinter. Det handlar inte bara om det allra mest skyddsvärda eller rikets säkerhet. Ett systematiskt cybersäkerhetsarbete behövs för att skydda grundläggande system som elnät, sjukvård, värme, transporter och betalningssystem. Naturligtvis finns andra faktorer som påverkar vår sårbarhet, men det här är några av de viktigaste.

För ett antal decennier sedan hade vi ett totalförsvär som var väl organiserat och förmöget att hantera svåra ansträngningar, men helt fokuserad på höjd beredskap och ytterst krig. En del oroar sig kanske för att viktiga delar av det är nedmonterade idag, och så är det. Visst har vi monterat ner mycket av det gamla, men mycket nytt har också skapats.

Vi har idag ett betydligt robustare system för krisberedskap och i många avseenden en bättre förmåga att hantera kriser i fred än vi hade även när det gamla totalförsvaret var som starkast!

Några exempel:

Vid större el-problem har vi en internationell elmarknad med ett nära nordiskt samarbete. Vi kan balansera om mellan olika

driftskällor, importera och målstyra till bäst behövande. Stormarna Alfrida och Jan visar emellertid att mer måste göras.

När det gäller sjukvård så finns en lång tradition av att behandla de som är mest behövande först. Vid större skadeutfall finns möjlighet att kapacitetsutjämna över landet. Vi har ett nordiskt samarbete för att hjälpa varandra vid svåra ansträngningar.

Även när det gäller drivmedelsförsörjning finns utvecklade system. Drivmedelsförsörjning styrs av regelverk som säkerställer lagerhållning och så vidare.

Vi inte är oförberedda när det gäller kriser under någorlunda förutsägbara förhållanden.

I totalförsvarsplaneringen har naturligtvis det arbete som redan har bedrivits för att stärka vår förmåga att hantera kriser en stor betydelse.

Detsamma gäller det omvända. Planeringen av ett sammanhängande totalförsvar kommer att stärka vår förmåga att hantera kriser.

Sedan 2015 har vi i Sverige återupptagit totalförsvarsplaneringen. Regeringen gav Försvarmakten och MSB i uppdrag att ta fram gemensamma grunder för det arbetet.

Detta resulterade i en rapport med namnet "Sverige kommer att möta Utmaningarna" som lämnades till regeringen i juni 2016.

I maj året därefter kvitterade regeringen innehållet och gav Försvarmakten och MSB i uppdrag att "främja och utveckla en sammanhängande planering för totalförsvaret", och då ägna särskild uppmärksamhet åt frågor som krigsorganisation, säkra kommunikationer och skyddade eller alternativa ledningsplatser samt samhällets stöd till Försvarmakten.

Och jag vill understryka att

- det är ett arbete som kommer att ta tid
- det kommer att krävas politiska beslut om viktiga vägvalsfrågor och
- det kommer att kräva omfattande satsningar, prioriteringar och nya resurser.

Det handlar om miljarder över tid, som ju bland annat Försvarsberedningen har pekat på.

Till alla försvarspolitiker vill jag vara kristallklar:

Glöm inte att ett starkt totalförsvar kräver ett robust, väl fungerande samhälle!

Det är en förutsättning för ett civilt försvar som har kraft och förmåga att ge Försvarsmakten det stöd den behöver.

MSB:s roll i detta arbete är tydliggjort i instruktionen. Där framgår tydligt att MSB företräder och samordnar det civila försvaret.

Jag vill också passa på att understryka länsstyrelsernas viktiga roll i arbetet!

Under 2018 har MSB i samverkan med Försvarsmakten och de bevakningsansvariga myndigheterna arbetat fram dimensionerande planeringsförutsättningar för civilt försvar.

I fredags fattade jag det formella beslutet om den planeringsinriktning som ska vägleda de bevakningsansvariga myndigheterna. De grundar sig naturligtvis på samma förutsättningar som Försvarsmakten utgår från, men med vissa justeringar och anpassningar.

Uppdraget är att skapa förmåga i samhället att hantera en betydande samhällspåfrestning som inkluderar höjd beredskap under en viss tidsperiod.

Tanken är att samtliga bevakningsansvariga myndigheter ska ta fram planer för hur de ska kunna hantera de påfrestningar vi har beskrivit. Vi har fokus på sju prioriterade områden: Energiförsörjning, livsmedel, information och kommunikation, transporter, finansiella tjänster, hälso- och sjukvård, skydd och säkerhet.

I planeringsarbetet kommer myndigheterna naturligtvis att stöta på utmaningar. Under det kommande året samlar ÖB och undertecknad de berörda myndighetscheferna för att fånga upp de svårigheter som finns.

En del utmaningar behöver myndigheterna nog lösa själva.

Andra utmaningar kräver gemensamma lösningar och stöd av MSB eller Försvarsmakten.

Vissa frågor kommer att kräva politiska beslut.

Vid totalförsvarsövningen TFÖ2020 får vi sedan pröva vår förmåga.

Den utvärdering som görs därefter anser jag bör vara dimensionerande för det fortsatta arbetet, och för nästa försvarsbeslutsperiod.

Alla bevakningsansvariga myndigheter har kommit igång med arbetet.

Att planeringsarbetet kommit igång på nationell nivå innebär att nu fortsätter det också på regional och lokal nivå.

MSB och SKL har gjort en överenskommelse om civilt försvar och om krisberedskap. Överenskommelsen reglerar inte bara ersättning för vad staten förväntar sig av kommuner, landsting och regioner. Det reglerar även vad kommunerna kan förvänta sig för stöd från MSB och länsstyrelserna.

Den samlade arbetet i det offentliga börjar ta form.

Jag tror mig redan nu kunna peka på några av de utmaningar som vi alla kommer att behöva hantera i det fortsatta arbetet med totalförsvarsplaneringen.

1. En av de största skillnaderna i arbetet med civilt försvar är dagens beroenden av internationellt samarbete. På mängder av områden finns internationella överenskommelser och samarbeten som numera är en integrerad del av vår nationella förmåga.

Vi kommer exempelvis alla ihåg hur viktig EU:s civilskyddsmekanism var för att kunna hantera de omfattande skogsbränderna förra sommaren.

Till alla internationella gäster – tack för all hjälp i sommar!
Vi minns norska helikoptrar, italienska och franska flyg, polska brandsoldater etc.

Att kunna ta emot internationellt stöd och integrera det med våra egna insatser kräver ett väl fungerande värdlandsarbete. Det kommer alla sektorer att behöva träna på och förbereda sig för.
Vi har ett mycket nära samarbete nordiskt – det återkommer vi till om en stund.

Sveriges och Finlands samarbete med Nato växer i betydelse även på det civila området. Och vi inspireras av Natos arbete med att definiera grundläggande civila förmågor – basic requirements for resiliense.

Allt hänger ihop och säkerheten bygger vi tillsammans med andra – ensam är inte stark.

2. En annan viktig utmaning handlar om offentlig-privat samverkan.

Frågor som för några decennier sedan var under statlig rådgivning har i många avseenden nu avreglerats och privatiserats. Det handlar om transporter, telekommunikationer, el-försörjning m.m.

Vårt samhälles goda funktionalitet kräver idag ett väl fungerande näringsliv, även under svåra samhällspåfrestningar.

Hur kan detta säkras? Genom att ytterligare lagreglera krav på privata aktörer? Ska vi tänka som på drivmedelsområdet och införa lagringsskyldighet även när det gäller t ex livsmedel och läkemedel? Eller ska viktiga förnödenheter säkras genom särskilda upphandlingar av staten? Vem finansierar? Och hur? Men framförallt hur kan vi främja frivillighet och ansvarstagande från näringslivet?

Utredningen om Näringslivets roll inom totalförsvaret, som leds av förra landshövdingen Elisabeth Nilsson, kommer att ge viktig vägledning. Och vi kommer utveckla nya och befintliga samarbetsformer för offentlig-privat samverkan som en del i planeringsarbetet.

3. Personalförsörjning

Alla vi som har arbetat under olika former av kriser vet hur fort en organisation riskerar att bli slutkörd. Därför är personalförsörjningsfrågor så viktiga.

Arbetet med att krigsplacera personal vid de bevakningsansvariga myndigheterna är färdigt vid utgången av 2018. Det arbetet fortsätter nu vidare i regioner och kommuner. Men det betyder emellertid inte att arbetet med att skapa en fungerande organisation under höjd beredskap är färdigt.

Troligen behöver man både utbilda egen personal för andra uppgifter än de normalt ansvarar för, och söka former för att förstärka med andra krafter utifrån.

En mycket viktig resurs är frivilliga – i detta och i andra sammanhang.

Genom de Frivilliga Försvarsorganisationerna organiseras omkring 350 000 personer med specifika och viktiga kunskaper och förmågor. Dessa engagerade och kunniga personer ska naturligtvis nyttjas i planeringsarbetet och i skapande av nationell förmåga.

MSB har fördjupat arbetet med de Frivilliga Försvarsorganisationerna i syfte att skapa så bra förutsättningar som möjligt för att nyttja dem. Tanken är att se om vi kan lösa ett antal viktiga frågor för att främja samarbete. Det kan handla om försäkringar, ersättningar, utrustning, kostnader för övning etc.

Vi kommer att stärka finansieringen av detta arbete ytterligare under innevarande och kommande år.

Jag vill också kort nämna frågan om civilplikt.

När vi nu planerar för svåra samhällspåfrestningar, inklusive höjd beredskap så är det min uppfattning att frågan om en återupptagen civilplikt bör övervägas.

MSB håller på med ett fördjupat analysarbete om personalförsörjningsfrågan och det kommer en rapport om detta nu under tidig vår.

Men det är viktigt att göra ett systematiskt grundarbete först innan man tar till civilplikt för att lösa personalförsörjningen.

Det vill säga:

Identifiera personalbehovet först.

Vilken kompetens, tillgänglighet och inte minst uthållighet krävs?

Hur uppnår man det bäst och mest effektivt?

4. Slutligen några ord om försvarsvilja.

I slutänden kommer mycket att avgöras av att det finns engagemang, vilja och beredskap i hushållen när det krävs.

Broschyren Om krisen eller kriget kommer som delades ut till hushållen i våras har troligen bidragit till en ökad medvetenhet och vi fortsätter med nya krisberedskapskampanjer tillsammans med kommunerna.

Vi kommer också att fortsätta vårt arbete med att identifiera och möta informationspåverkan.

I årets upplaga av opinioner som vi offentliggjorde före jul, ställer vi en ny förtydligad fråga om försvarsvilja. Hela 81 procent svarar att de är beredda att delta efter förmåga i olika uppgifter inom totalförsvaret om Sverige anfalls.

Folkets engagemang – och vilja att ställa upp - är en nyckel till framgång!

Ers Majestät. Ers Kungliga Höghet. Vänner och kollegor!

Sammanfattningsvis:

Sverige är sårbart. Samhällsutvecklingen går allt snabbare och skapar allt större sårbarheter om vi inte vidtar åtgärder.

Berörda aktörer tar ett stort ansvar enligt ansvarsprincipen. Mycket har gjorts men stora utmaningar återstår att ta tag i både för krisberedskapen och totalförsvaret.

MSB och Försvarsmakten leder arbetet med den återupptagna totalförvarsplaneringen. Planeringsförutsättningarna är nu beslutade. Ett mer omfattande planeringsarbete vidtar bland myndigheter och kommuner. Utmaningar identifieras. Lösningar utarbetas.

Våra system provas under totalförvarsövningen 2020. Slutsatserna från den övningen är dimensionerande för arbetet under nästa försvarsbeslutsperiod.

När vi pratar civilt försvar som en del av totalförsvaret är det här vägen framåt för att bygga Sverige starkare.

Tack för er uppmärksamhet!